

SUPSIDIJARNA TUŽBA I PRIJEDLOG OŠTEĆENOG ZA KRIVIČNO GONJENJE- UPOREDNOPRAVNI OSVRT

UDC/UDK: 343.1:343.122

DOI 10.51558/2712-1178.2023.9.2.196

Pregledni naučni rad

Amar Lukavačkić, MA
doktorant Pravnog fakulteta Univerziteta u Tuzli
ee-mail: amarlukavackic@gmail.com

SAŽETAK

Supsidijarna tužba predstavlja vrlo moćno pravno sredstvo u rukama oštećenog i korektiv rada javnog tužioca kako bi na zakonit i pravilan način donosio odluke u vezi sa preduzimanjem krivičnog gonjenja. Prijedlog oštećenog za krivično gonjenje je procesna pretpostavka bez koje nema pokretanja krivičnog postupka za ona krivična djela koja prvenstveno pogađaju njegov lični interes, pa tek onda javni interes. U Bosni i Hercegovini je nakon reforme krivičnog procesnog zakonodavstva 2003. godine pogoršan položaj oštećenog, jer su njegova prava znatno smanjena, što se posebno odnosi na njegovu mogućnost da u krivičnom postupku učestvuje kao supsidijarni tužilac. U međuvremenu su u Republici Srpskoj uvedeni prijedlog za krivično gonjenje i mogućnost oštećenog da učestvuje u postupku kao supsidijarni tužilac, ali tek nakon potvrđivanja optužnice. Nasuprot tome, u Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine javni tužilac je jedini ovlašteni tužilac, dok oštećeni ima na raspolaganju pritužbu, kao znatno slabije pravno sredstvo u odnosu na supsidijarnu tužbu, koju podnosi uredu tužioca. Za potrebe ovog rada autor je pretežno koristio normativnu i komparativnu metodu radi ocjene relevantnih odredbi za navedena dva instituta u pojedinim zemljama, te na kraju daje kritički osvrt na domaće zakonodavstvo i prijedloge de lege ferenda kako bi se poboljšao položaj oštećenog.

Ključne riječi: oštećeni, supsidijarna tužba, prijedlog za krivično gonjenje, uporednopravna analiza

UVOD

Sve do posljednje velike reforme krivičnog zakonodavstva iz 2003. godine u Bosni i Hercegovini je postojao institut privatne i supsidijarne tužbe. Nakon toga, javni tužilac je jedini ovlašteni tužilac kojem je povjerena funkcija krivičnog gonjenja. Shodno tome, on je *dominus litis* radi toga što potpuno slobodno i samostalno odlučuje o tome da li će preduzeti krivično gonjenje, neovisno od volje oštećenog ili druge osobe koja ima interes za gonjenje počinitelja.

Takav gubitak prava oštećenog je nepravičan za njega i u suprotnosti sa savremenim tendencijama za poboljšanje njegovog položaja. To se odnosi na situaciju da oštećeni preuzme krivično gonjenje kada tužilac ne pokrene ili obustavi istragu. Shodno tome, oštećeni je izgubio značajno sredstvo kontrole u radu javnog tužioca u vezi sa preduzimanjem krivičnog gonjenja. Nasuprot toga, kontinuirano je poboljšavan položaj osumnjičenog/optuženog kao mogućeg počinitelja krivičnog djela. U radu se pošlo od pretpostavke da je neopravdano ukinuta supsidijarna tužba u našem krivičnom zakonodavstvu.

Također, prijedlog oštećenog za krivično gonjenje je preduslov za preduzimanje krivičnog gonjenja od strane javnog tužioca za tačno određena krivična djela. Radi se o takvim krivičnim djelima koja povređuju ili ugrožavaju lična prava i interese oštećenog zbog čega on ima veći interes od države za krivično gonjenje počinitelja krivičnog djela.

U ovom radu predmet istraživanja će biti analiza pojma, pozitivnih i negativnih karakteristika supsidijarna tužbe i prijedloga oštećenog za krivično gonjenje, te normativnih rješenja istih u našem zemlji, kao i u Srbiji, Hrvatskoj i Njemačkoj.

1. SUPSIJARNA TUŽBA I PRIJEDLOG OŠTEĆENOG ZA KRIVIČNO GONJENJE - POJAM, POZITIVNE I NEGATIVNE KARAKTERISTIKE

Najprije treba istaći da zakonski naziv oštećeni kao tužilac nije najpravičniji zato što je privatni tužilac ujedno i oštećeni krivičnim djelom i tužilac. Iz toga proizilazi da nije napravljeno jasno pojmovno odvajanje ova dva instituta, pa bi prihvatljiviji naziv bio onaj koji se

koristi u pravnoj nauci, a to je supsidijarni tužilac. Razlog za to je što je u ovoj situaciji oštećeni zapravo „dopunski“, odnosno potencijalni tužilac¹ Stoga, u daljem tekstu će se koristiti termin supsidijarni tužilac. Najjednostavnija definicija supsidijarne tužbe bi bila da je to akt kojim oštećeni preuzima krivično gonjenje od javnog tužioca.

Intencija zakonodavca za uvođenje instituta supsidijarnog tužioca, odnosno da oštećenom omogući pokretanje ili vođenje krivičnog postupka je mogućnost nezakonitog ili nepravilnog rada javnog tužioca prilikom pokretanja krivičnog postupka, kao i pri procjeni ispunjenja uslova za održavanje krivičnog postupka u toku.² Postojanje supsidijarne optužbe opravdava se pravom priznati interes oštećenog da izdejstvuje kažnjavanje počinitelja krivičnog djela, čime bi dobio ličnu satisfakciju, a i olakšao bi se i put realizacije eventualno podnesenog imovinskopravnog zahtjeva.³

Kao moguće *negativne karakteristike* supsidijarne tužbe navode se: a) krivično gonjenje za oštećenog može predstavljati veliki teret koji će teško podnijeti, jer za krivična djela koja se gone *ex officio*- po službenoj dužnosti, eventualno neće imati dovoljno stručnog znanja, vremena i podrške drugih državnih organa, koje na raspolaganju ima javni tužilac, b) oštećeni ponekad može biti indiferentan, nezainteresovan i imati strah od osвете ili drugih problema koji mogu proisteći iz vođenja krivičnog postupka prema okrivljenom, i c) oštećeni zbog želje za osvetom može postati supsidijarni tužilac u situacijama u kojima se opravdano očekuje da je to zbog zadovoljenja njegovog materijalnog ili drugog ličnog interesa.⁴

Prijedlog za krivično gonjenje predstavlja procesnu pretpostavku za pokretanje i vođenje krivičnog postupka protiv okrivljenog, kao i institut materijalnog prava. Prema tome, ako nema prijedloga oštećenog za krivično gonjenje javni tužilac neće pokrenuti krivični postupak, pa čak i kad bi mu se jasno ukazalo na počinitelja i elemente bića krivičnog djela koje se goni po prijedlogu. Tako je javni tužilac

1 Pavlović, Z. S., *Neke specifičnosti oštećenog kao supsidijarnog tužioca (u kaznenom procesnom pravu Republike Srbije)*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, Split, god. 49., br. 3/2012., str. 618.

2 Knežević, S., *Ostvarivanje supsidijarne tužbe u krivičnom postupku*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, Niš, br. 32-33/ 1992-1993., str. 135.

3 *Ibid.*, str. 137.

4 Glišić, M., *Supsidijarni tužilac*, Master rad, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, 2019., str. 17-18.

i ovdje jedini ovlaštene da pokrene krivični postupak, ali to ne može učiniti bez prijedloga oštećenog. Dakle, podnošenje prijedloga za krivično gonjenje je pravo oštećenog, a ne njegova dužnost.

U praksi je se pokazalo da nema opravdanja za ukidanje ovog instituta. Tako su krivična djela koja se gone po prijedlogu, prebačena u grupu krivičnih djela koja se gone *ex officio* i *ex privato*- po privatnoj tužbi. Praksa je pokazala da neka djela koja se gone *ex officio* ne bi trebalo goniti bez volje oštećenog, dok se za ona koja se gone po privatnoj tužbi pokazalo da je neophodno više sredstava i stručnog osoblja koje pojedinac kao tužilac ne može sam da podrži, odnosno da je adekvatnije gonjenje od strane javnog tužioca.⁵

Ratio legis postojanja krivičnih djela koja se gone po prijedlogu oštećenog, je dvostruk. S jedne strane, štite se interesi oštećenog, koji sam svojom voljom odlučuje da li će doći do započinjanja i vođenja krivičnog postupka za krivično djelo. Time se omogućava da javna optužba ne djeluje po svaku cijenu u pogledu krivičnih djela, kod kojih javni interes nije izražen u znatnoj mjeri, te se tako rasterećuje i krivično pravosuđe.⁶ S druge strane, prijedlogu oštećenog se prigovara zato što njegovo povlačenje u slučaju kada su ostvarena obilježja krivičnog djela, dovodi do obustave postupka.

2. SUPSIDIJARNA TUŽBA U KRIVIČNIM ZAKONODAVSTVIMA POJEDINIH ZEMALJA

2.1. Srbija

U Srbiji prema trenutnom zakonskom rješenju oštećeni se kao *supsidijarni tužilac* može pojaviti u dva slučaja. Prvi je kada oštećeni preduzima krivično gonjenje podnošenjem privatne tužbe za krivična djela koja se gone *ex privato*, a drugi kad se javlja kao *supsidijarni tužilac* zbog toga što u slučaju odustanka javnog tužioca može preduzeti krivično gonjenje za krivična djela koja se gone *ex officio*. Također, oštećeni je ovlašten podnijeti prijedlog za krivično gonjenje

5 *Ibid.*

6 Škulić, M., *Položaj žrtve krivičnog djela/oštećenog u krivičnompravnom sistemu Srbije uopšte i u odnosu na Direktivu EU 2012-29*, u: Ignjatović, Đ., *Kaznena rekacija u Srbiji VI deo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2016., str. 46.

u vezi posebne kategorije krivičnih djela koja se gone *ex officio* i po prijedlogu. U teoriji, oštećeni kao privatni tužilac ili supsidijarni tužilac se smatra glavnim krivičnoprocesnim subjektom i ima status stranke u krivičnom postupku, dok oštećeni koji je ovlašten na podnošenje prijedloga za krivično gonjenje ima status učesnika krivičnog postupka.⁷

2.1.1. Preuzimanje krivičnog gonjenja od oštećenog (supsidijarna tužba)

U krivičnopravni sistem Srbije institut supsidijarne tužbe je uveden 1929. godine Zakonom o sudskom postupku, koji je preuzeo rješenje iz Zakona o krivičnom postupku Austrije iz 1873. godine prema kojem je oštećeni mogao podnijeti tužbu (supsidijarnu) samo ako je podnio imovinskopravni zahtjev.⁸ Nakon toga, sve do danas takav institut je uz određene izmjene ostao na snazi i u mnogim drugim zemljama.

U krivičnom postupku zbog prirode pojedinih krivičnih djela koja se gone *ex officio* nije moguća supsidijarna tužba. Radi se o krivičnim djelima gdje nema oštećenog ili ga nema u smislu da se radi o nekom ličnom ili imovinskom pravu određenog pravnog subjekta i kod istih jedini ovlašteni tužilac je javni tužilac, kao što su npr. vojna krivična djela (špijunaža), krivična djela protiv ustavnog uređenja, gdje je oštećeni društvena zajednica u cjelini zato što je povrijeđen javni interes.⁹

Kako je ovdje riječ isključivo o krivičnim djelima koja se gone *ex officio*, interes oštećenog je na izvjestan način inkorporiran u društveni interes i posebno se ne izdvaja, te se uzima da će njegov interes biti zadovoljen prvenstveno aktivnošću javnog tužioca. Tako pravo na supsidijarnu tužbu predstavlja dopunsku zaštitu interesa

7 Đurđić, V., *Krivično procesno pravo – opšti deo*, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, 2014., str. 170.

8 Bajović, V., *O položaju oštećenog u krivičnom postupku*, Pravni život: časopis za pravnu teoriju i praksu, Beograd, god. LXVII, br. 9/2018., str. 552.

9 Postoje i krivična djela bez žrtve, kada svi počinitelji krivičnog djela voljno učestvuju u protivpravnoj radnji, kao što je to slučaj kod pojedinih krivičnih djela protiv zdravlja ljudi. Oštećeni kao supsidijarni tužilac može se pojaviti kod pojedinih krivičnih djela samo u odnosu na određene vidove djela, ali ne i krivičnog djela u cjelini i sl. *Ibid.*, str. 620.

oštećenog i društvene zajednice.¹⁰ Do donošenja odluke javnog tužioca da ne preduzme ili odustane od krivičnog gonjenja može doći zbog zloupotrebe službenog položaja, a još češće zbog njegove pogrešne i nepravilne procjene o ispunjavanju uslova za krivično gonjenje. Kako bi se eliminisale negativne posljedice eventualno takvih odluka javnog tužioca, supsidijarna tužba omogućava da se utvrdi zakonitost i osnovanost postupanja tužioca prilikom donošenja istih odluka, što je i javni interes, te zaštitu ličnog i imovinskog dobra oštećenog koje je povrijeđeno ili ugroženo krivičnim djelom. Shodno tome, institut supsidijarnog tužioca zapravo predstavlja korektiv za zaštitu njegovog integriteta u krivičnom postupku kada javni tužilac napravi grešku ili propust u krivičnom gonjenju.¹¹ Supsidijarna tužba tako ima i preventivni karakter, jer će greške ili propuste javnog tužioca svesti na minimum. Uz ovakav pravni mehanizam kontrole neće neosnovano izostati krivično gonjenje počinitelja krivičnog djela zbog samovolje, nepravilnog i pogrešnog postupanja javnog tužioca. Kao i privatna tužba, supsidijarna tužba je pravo, a ne dužnost oštećenog.

Prema čl. 58. st. 1. Zakona o krivičnom postupku Srbije¹² (u daljem tekstu: ZKP SRB) supsidijarni tužilac ima pravo da: a) zastupa optužbu, b) podnese molbu za povrat u prijašnje stanje (čl. 226. st. 2.), c) podnese prijedlog i dokaze za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva, te da predloži privremene mjere za njegovo obezbjeđenje, d) angažuje punomoćnika iz reda advokata, e) zahtijeva postavljanje punomoćnika, i f) preduzima druge radnje određene zakonom. Supsidijarni tužilac ima dodatna prava koja pripadaju javnom tužiocu, osim onih koja javni tužilac ima kao državni organ (čl. 58. st. 2.).

Kada se krivični postupak vodi za krivično djelo za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora u trajanju preko pet godina, može se na zahtjev oštećenog kao supsidijarnog tužioca, postaviti punomoćnik ako je to u interesu postupka i oštećeni, prema svom imovinskom stanju ne može snositi troškove zastupanja (čl. 59. st. 1.). O tom zahtjevu oštećenog kao supsidijarnog tužioca odlučuje predsjednik pretresnog vijeća ili sudija pojedinac, a punomoćnika

10 *Ibid.*

11 Glišić, M., *loc. cit.*

12 Zakon o krivičnom postupku Srbije, ("Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - odluka US i 62/2021 - odluka US).

rješenjem postavlja predsjednik suda iz reda advokata po redosljedu sa spiska advokata koji sudu dostavlja nadležna advokatska komora za određivanje branilaca *ex officio* (čl. 59. st. 2.).

Oštećeni kao supsidijarni tužilac uključujući i njegovog zakonskog zastupnika ili punomoćnika ima praktično jedinu pravu procesnu dužnost, a to je da javnog tužioca ili sud pred kojim se vodi krivični postupak obavijesti o svakoj promjeni adrese ili boravišta (čl. 55.). Ukoliko oštećeni kao supsidijarni tužilac ne izvrši navedenu procesnu dužnost, smatraće se da je odustao od krivičnog gonjenja.

U čl. 2. st. 8. ZKP SRB "oštećeni kao tužilac" se definiše kao lice koje je preuzelo krivično gonjenje od javnog tužioca. Ako nakon potvrđivanja optužnice javni tužilac izjavi da odustaje od optužbe, sud će pitati oštećenog da li hoće da preuzme krivično gonjenje i zastupa optužbu. Ako oštećeni nije prisutan, sud će ga u roku od osam dana obavjestiti o odustanku javnog tužioca od optužbe i poučiti da može da se izjasni da li hoće da preuzme gonjenje i zastupa optužbu (čl. 52. st. 1.). Dakle, nakon potvrđivanja optužnice (prije glavnog pretresa, na glavnom pretresu ili na pretresu pred drugostepenim sudom), oštećeni može preuzeti krivično gonjenje. To znači da supsidijarne tužbe nema u istražnom i predistražnom, odnosno prethodnom krivičnom postupku. Imajući u vidu da je prema ZKP iz 2001. godine oštećeni mogao steći svojstvo supsidijarnog tužioca u prethodnom krivičnom postupku, odnosno do potvrđivanja optužnice, novijim ZKP-om iz 2011. godine je učinjen „korak unazad“ zato što je sužena mogućnost oštećenog u sticanju odnosnog svojstva. Takvo bitno suženje prava oštećenog u pogledu preuzimanja krivičnog gonjenja je posljedica prelaska na drugi tip istrage, jer prema pojedinim autorima, istraga koja je izgubila sudski karakter ne može zavisiti od lične nastrojenosti i privatne pravde.¹³ Time je učinjen presedan u sužavanju prava oštećenog i njegovog uticaja na tok krivičnog postupka, koji se ne može pravdati prelaskom na drugi tip istrage i suzbijanje lične nastrojenosti i privatne pravde, budući da su zemlje regiona zadržale mogućnost oštećenog da preuzme krivično gonjenje, odnosno stekne svojstvo supsidijarnog tužioca u prethodnom postupku, iako su prešli na tip javnotužilačke istrage.¹⁴

13 Kvastek, A., *Položaj oštećenog u javnotužilačkoj istrazi*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine: časopis za pravnu teoriju i praksu, Novi Sad, god. XCIII, br. 1/2021., str. 50.

14 *Ibid.*, str. 51.

Međutim, drugi autori opravdavaju takvo rješenje time što je prema ranijem rješenju broj supsidijarnih tužbi i u istrazi i na glavnom pretresu u praksi bio neznatan, a procenat osuđujućih presuda po istoj još zanemarljiviji.¹⁵ Kao razlozi se navode da su javni tužioci najkompetentniji i sa dovoljno resursa da donesu odluku da li je potrebno ili nije preduzeti krivično gonjenje. S druge strane, oštećeni su uglavnom pravno neuki, zatim im nedostaje novac ili vrijeme za uključivanje u postupak, te imaju i strah da bi optuženi mogli uzvratiti ako budu postupali kao tužioci.¹⁶

Ako javni tužilac za krivično djelo koje se goni *ex officio*, odbaci krivičnu prijavu, obustavi istragu ili odustane od krivičnog gonjenja do potvrđivanja optužnice, dužan je u roku od osam dana obavjestiti oštećenog o tome i poučiti ga o mogućnosti podnošenja prigovora neposredno višem javnom tužiocu (čl. 51. st. 1.). Dakle, kontrola osnovanosti postupka javnog tužioca ne vrši se putem supsidijarne tužbe, već od strane neposredno višeg javnog tužioca, kome u tim slučajevima oštećeni ima pravo da podnese prigovor kako bi izdejstvovao pokretanje ili nastavljanje krivičnog gonjenja. Na ovaj način uveden je kombinovani sistem kontrole rada javnog tužioca: *interna kontrola*, koja se provodi do potvrđivanja optužnice od strane neposredno višeg javnog tužioca po prigovoru oštećenog i *eksterna kontrola*, koja se provodi od strane oštećenog kao supsidijarnog tužioca poslije potvrđivanja optužnice.¹⁷ U skraćenom postupku pravo da preuzme krivično gonjenje trebalo bi pripasti oštećenom u slučaju da javni tužilac odustane od podnijetog optužnog prijedloga poslije zakazivanja glavnog pretresa. Ovakvo mišljenje zasniva se i na okolnosti da je do zakazivanja glavnog pretresa sudija obavio ispitivanje optužnog prijedloga po čl. 501. ZKP SRB, pa se može reći da je optužba postala pravosnažna.¹⁸

15 Jovanović, I., *Injured Party as Participant in Investigation and Reformed Criminal Procedure Laws of Countries in the Region (Serbia, Croatia, BiH and Montenegro)*, Review of Criminology and Criminal Law, Beograd, vol. 52., no. 2/2014., str. 85.

16 *Ibid.*

17 Preuzimanje krivičnog gonjenja od strane oštećenog, dostupno na: <https://www.pravniportal.com/preuzimanje-krivicnog-gonjenja-od-strane-oste-cenog/>, stranici pristupljeno 03.10.2022.

18 *Ibid.*

Oštećeni je dužan da se odmah ili u roku od osam dana (*subjektivni rok*) od dana kada je primio obavještenje i pouku o pravu za preuzimanje gonjenja i zastupanje optužbe, izjasni da li će to učiniti, a ako nije obaviješten u roku od tri mjeseca (*objektivni rok*) od dana kada je javni tužilac izjavio da odustaje od optužbe (čl. 52. st. 2.). Ova odredba prema kojoj je oštećeni dužan da se odmah na glavnom pretresu, na kojem je javni tužilac odustao od optužbe, izjasni o preuzimanju gonjenja, kritikovana je kao suviše kruta. Razlog tome je što oštećeni, posebno ako nema punomoćnika, često nije u mogućnosti da se odmah očituje, obzirom na stanje dokaznog materijala, da dalje nastavi gonjenje.¹⁹ Stoga bi bilo poželjno zakonom predvidjeti da se u opravdanim slučajevima oštećenom da određeni rok da se izjasni o preuzimanju gonjenja.²⁰

Ako oštećeni izjavi da preuzima krivično gonjenje sud će nastaviti, odnosno odrediti glavni pretres. U slučaju da se oštećeni ne izjasni u zakonom predviđenom roku (odmah, osam dana ili tri mjeseca), ili izjavi da ne želi da preuzme krivično gonjenje, sud donosi rješenje o obustavi postupka, odnosno presudu kojom se optužba odbija (čl. 52. st. 3.). S obzirom da su navedeni rokovi također *prekluzivni*, oštećeni njihovim propuštanjem gubi pravo na preuzimanje gonjenja. Nakon toga, jedina mogućnost koja mu preostaje ako iz opravdanog razloga nije mogao blagovremeno obavjestiti sud o promjeni adrese prebivališta ili boravišta ili da dođe na pripremno ročište, glavni pretres ili ročište, jeste da molbom traži povrat u prijašnje stanje (čl. 226. st. 2.).

Ako oštećeni nije prisutan na pripremnom ročištu ili glavnom pretresu, a uredno je pozvan ili mu se poziv nije mogao uručiti zbog neprijavljivanja sudu promjene adrese prebivališta ili boravišta, smatraće se da neće da nastavi gonjenje i sud će donijeti rješenje o obustavi postupka, odnosno presudu kojom se optužba odbija (čl. 52. st. 4.).

Važno je napomenuti da je ZKP uveo pravilo *neparalelizma* ovlaštenih tužilaca, budući da u jednom krivičnom postupku po

19 Radulović, D., *Oštećeni kao subjekt krivičnog postupka u svjetlu novog Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore*, Revija za kriminologiju i krivično pravo, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu i Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu, Beograd, vol. 49., br. 2-3/ 2011., str. 135-136.

20 *Ibid.*

pravilu, nikada ne mogu postojati dva tužioca. To znači da ili je javni tužilac jedini ovlašten tužilac ili je u slučaju da on nije, pokrenuo krivični postupak, ili je tokom postupka od gonjenja odustao, pa je oštećeni stekao svojstvo supsidijarnog tužioca, tek tada on postoji opet kao jedini ovlašćeni tužilac u tom krivičnom postupku.²¹ Ovo predstavlja razlog zašto ne odgovara zakonskom rješenje da se za supsidijarnog tužioca koristiti termin „sporedni“ ili „pridruženi“ tužilac, te što takva terminologija nije adekvatna ni logici, jer u postupku nema drugog tužioca u odnosu na koga bi oštećeni kao supsidijarni tužilac bio sporedni tužilac ili kome bi se on svojom optužbom pridružio.²²

Svojstvo supsidijarnog tužioca prestaje na sljedeća tri načina: a) odustankom od optužbe, b) preuzimanjem krivičnog gonjenja od strane javnog tužioca, i c) smrću, odnosno prestankom pravnog lica (čl. 60.).

Oštećeni kao supsidijarni tužilac može svojom izjavom sudu pred kojim se vodi krivični postupak odustati od optužbe do završetka glavnog pretresa ili pretresa pred drugostepenim sudom. Izjava o odustanku se ne može opozvati (čl. 61. st. 1.). Ako oštećeni kao tužilac ne dođe na pripremno ročište ili glavni pretres, iako je uredno pozvan ili mu se poziv nije mogao uručiti zbog neprijavlivanja sudu promjene adrese prebivališta ili boravišta, smatraće se da je odustao od optužbe i sud će donijeti rješenje o obustavi postupka, odnosno presudu kojom se optužba odbija (čl. 61. st. 2.). Javni tužilac ima pravo da do završetka glavnog pretresa postupka koji se vodi po supsidijarnoj tužbi oštećenog, preuzme krivično gonjenje i zastupa optužbu (čl. 62.).

Ukoliko oštećeni (fizičko lice) umre u toku roka za davanje izjave o preuzimanju krivičnog gonjenja ili za podnošenje prijedloga za krivično gonjenje, odnosno u toku postupka, njegov bračni drug, lice sa kojim živi u vanbračnoj ili kakvoj drugoj trajnoj zajednici života, djeca, roditelji, usvojenici, usvojitelji, braća, sestre i zakonski zastupnik, mogu u roku od tri mjeseca poslije njegove smrti dati izjavu da preuzimaju gonjenje ili podnijeti prijedlog, odnosno dati izjavu da ostaju pri prijedlogu (čl. 57. st. 1.). Prethodno navedeno vrijedi i za pravnog sljedbenika pravnog lica koje je prestalo da postoji (čl. 57. st. 1.).

21 Škulić, M., op. cit., str. 46.

22 *Ibid.*

2.1.2. Prijedlog za krivično gonjenje

Institut oštećenog sa prijedlogom za krivično gonjenje egzistirao je u Jugoslaviji sve do reforme iz 1976. godine, da bi kasnije bio ponovo uveden u krivičnopravni sistem Srbije. Opravdanje za ukidanje ovog instituta je bila činjenica da je oštećeni sporazumom sa okrivljenim u krivičnom postupku za krivična djela koja se gone po njegovom prijedlogu, mogao dovesti do obustave postupka ukoliko povuče svoj prijedlog. Na taj način bi izigrao dotadašnji trud suda i javnog tužioca da krivičnog postupka uopšte ne bude, iako su ostvarena sva obilježja određenog krivičnog djela.²³

Prisutna su stanovišta da je neopravdano ukidanje instituta gonjenja po prijedlogu oštećenog u Crnoj Gori. Autori koji zalažu za ponovno vraćanje ovog instituta u krivičnopravni sistem Crne Gore, opravdavaju činjenicom da društvo ne može imati veći interes od oštećenog za gonjenjem ako su u pitanju neka krivična djela gdje postupak zalazi u privatnu sferu oštećenog ili gdje su oštećena ili povrijeđena neka druga njegova lična prava i interesi, a pravni poredak i društveni interes od toga ne trpi nikakvu štetu.²⁴

Za krivična djela²⁵ za koja se goni po prijedlogu oštećenog, prijedlog se podnosi nadležnom javnom tužiocu (čl. 53. st. 1.). Radi se prije svega o krivičnim djelima kojima je pogođene lični interes neke osobe, dok se povreda ili ugrožavanje duštvenog interesa stavlja u drugi plan.

23 Stefanović, N., *Imovinskopravni zahtev oštećenog u krivičnom postupku*, Doktorska disertacija, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Novi Sad, 2017., str. 73-74.

24 Radulović, D., op. cit., str. 141-142.

25 Krivična djela za koja se goni po prijedlogu su: neovlašteno otkrivanje tajne (čl. 141.), sprečavanje štampanja i rasturanja štampanih stvari i emitovanje programa (čl. 149. st. 1. i 2.), sprečavanje objavljivanja odgovora i ispravke (čl. 150.), sprečavanje javnog skupa (čl. 151. st. 1.), sprečavanje političkog, sindikalnog i drugog udruživanja i djelovanja (čl. 152. st. 1.), spolno uznemiravanje (čl. 182a. st. 4.), povreda moralnih prava autora i interpretatora (čl. 198. st. 2.), utaja (čl. 207. st. 1. i 5.), zlenastvo (čl. 217. st. 1.), protivpravno zauzimanje zemljišta (čl. 218. st. 1.) i protivpravno useljenje (čl. 219. st. 1.). Krivični zakon Srbije, ("Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005- ispr., 107/2005- ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

Rok za podnošenje prijedloga za krivično gonjenje je tri mjeseca od dana kad je oštećeni saznao za krivično djelo i osumnjičenog (čl. 53. st. 2.). To je *subjektivan i prekluzivan rok*, jer nakon proteka roka oštećeni gubi pravo na podnošenje prijedloga za krivično gonjenje.

Ako je oštećeni podnio krivičnu prijavu ili prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku, smatraće se da je time podnio i prijedlog za krivično gonjenje (čl. 53. st. 3.). Blagovremeno podnijeta privatna tužba smatraće se blagovremeno podnijetim prijedlogom oštećenog, ako se u toku postupka utvrdi da se radi o krivičnom djelu za koje se goni po prijedlogu (čl. 53. st. 4.). U slučaju da je više lica oštećeno krivičnim djelom, gonjenje će se preduzeti, odnosno nastaviti po prijedlogu bilo kojeg oštećenog (čl. 53. st. 5.).

Oštećeni može odustati od prijedloga za krivično gonjenje svojom izjavom datom javnom tužiocu, odnosno sudu pred kojim se vodi krivični postupak, najkasnije do završetka glavnog pretresa. U tom slučaju, on gubi pravo da ponovo podnese prijedlog (čl. 54.). Shodno tome, oštećeno lice može povući svoj prijedlog u bilo kojoj fazi krivičnog postupka, u kojem slučaju će isti biti obustavljen. Prema tome, oštećeni povučeni prijedlog može ponovo podnijeti, a javni tužilac ne može nastaviti krivični postupak. Takva mogućnost podliježe kritici iz dva razloga: a) prvi, oštećeni to pravo koristi protivno svrsi i namjeni krivičnog gonjenja, jer svoj prijedlog za gonjenje može povući bez ikakvog ograničenja i uslovljavanja, i b) drugi, pravo da povuče prijedlog je protivno prirodi nadležnosti javnog tužioca, koji zapravo tako preuzima krivično gonjenje pod raskidnim uslovom, odnosno do odluke oštećenog da povuče svoj prijedlog.²⁶ Stoga bi bilo neophodno izmjeniti takvo zakonsko rješenje ukidanjem mogućnosti oštećenog da povuče jednom dat prijedlog za krivično gonjenje.

2.2. HRVATSKA

Kao i u krivičnoprocesnom pravu Republike Srbije, u Hrvatskoj oštećeni može učestvovati u različitim procesnim ulogama i to kao: svjedok, supsidijarni tužilac, privatni tužilac, podnosilac imo-

26 Simić, D., *Položaj oštećenog u krivičnoprocesnim zakonodavstvu Srbije i zemalja regiona (Hrvatske, BiH, Crne Gore)*, Godišnjak Fakulteta bezbednosti, Beograd, 2015., str. 361.

vinskopravnog zahtjeva i podnosilac prijedloga za krivično gonjenje. Sve do izmjena i dopuna Zakona o krivičnom postupku Republike Hrvatske²⁷ (u daljem tekstu: ZKP RH) iz 2017. godine, oštećeni nije bio ovlašten na podnošenje prijedloga za gonjenje. Također, sve do 2013. godine, u hrvatskom pravu, kao i u crnogorskom nije postojao institut pritužbe oštećenog. Takvo rješenje u ovim pravima se moglo opravdati činjenicom da oštećeni ima jedno jače pravo i mehanizam zaštite svojih interesa, kao i kontrole rada javnog tužioca u istrazi, a to je supsidijarna tužba, odnosno mogućnost preuzimanja krivičnog gonjenja.²⁸ ZKP RH i Zakon o krivičnom postupku Sjeverne Makedonije su jedini u regiji koji uvode i definišu krivičnoprocesni pojam žrtve krivičnog djela. U krivičnoprocesni sistem Hrvatske pojam žrtve je uveden tek 2008. godine. Do tada je žrtva bila obuhvaćena pojmom oštećenog, te nije bila poznata kao učesnik krivičnog postupka. Položaj žrtve i njena prava (na pristup službama za potporu žrtvama krivičnih djela, djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i podršku, zaštitu od zastrašivanja i odmazde, učešće u postupku u svojstvu oštećenog i druga prava), te prava osjetljivih kategorija žrtava (krivičnih djela protiv spolne slobode i trgovine ljudima) uređena su čl. 43-46. ZKP RH. Oštećeni nije svaka žrtva, već samo ona žrtva koja želi aktivno učestvovati u krivičnom postupku radi ostvarivanja svojih interesa. Da bi žrtva i pravna osoba na čiju je štetu učinjeno krivično djelo učestvovali u krivičnom postupku u svojstvu oštećenog moraju prijaviti svoje takvo učešće. Do podizanja optužnice prijava se podnosi policiji ili javnom tužilaštvu (državnom odvjetništvu), a sudu do završetka rasprave (čl. 46. st. 1.). Tijelo koje vodi postupak odbacit će rješenjem prijavu ako je nepravodobna ili podnesena od strane neovlaštene osobe (čl. 46. st. 2.).

2.2.1. Preuzimanje krivičnog gonjenja od oštećenog (supsidijarna tužba)

Prema načelu legaliteta krivičnog gonjenja javni tužilac je dužan preduzeti krivično gonjenje ako postoje osnovi sumnje da je određena osoba počinila krivično djelo koje se goni *ex officio* i nema zakonskih

27 ZKP RH, "Narodne novine", br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20 i 80/22.

28 Stefanović, N., *op. cit.*, str. 121.

smetnji za gonjenje te osobe.²⁹ Tako javni tužilac *ex officio* procjenjuje da li postoje zakonski uslovi za krivično gonjenje. Pri tome, javni tužilac može da uopšte ne započne gonjenje ili da od toga odustane u toku postupka do završetka glavne rasprave, iako postoje zakonski uslovi za gonjenje. Ipak, on može neopravdano odustati od gonjenja zloupotrebom svoji ovlaštenja. Ustanova supsidijarnog tužioca upravo omogućava da u tom slučaju dođe do krivičnog gonjenja ako su ispunjeni zakonski uslovi. Na taj je način osigurana protivteža i korektiv monopolu javnog tužioca na gonjenje krivičnih djela koja se gone *ex officio*, jer oštećeni ima specifičnu ulogu nadzornika nad njegovim postupanjem prema načelu legaliteta krivičnog gonjenja.³⁰ Preuzimanjem krivičnog gonjenja oštećeni ostvaruje svoj privatni i javni interes da počinitelj bude kažnjen, budući da nije riječ o privatnom pravu oštećenog na kažnjavanje, nego o državnom pravu koje mu država prepušta kao svom savezniku.³¹ To najbolje potvrđuju dvije nedvojbene okolnosti. Prva je obavezna sudska kontrola preuzimanja krivičnog gonjenja, a druga, pravo javnog tužioca da se u bilo kojem trenutku predomisli i ponovno preuzme krivično gonjenje oštećenog kao supsidijarnog tužioca.³²

Dakle, oštećeni je ovlašten tužilac kad preuzima krivično gonjenje od javnog tužioca. Oštećeni kao supsidijarni tužilac (po ZKP „oštećeni kao tužilac“) definiše se kao tužilac koji je preuzeo gonjenje od javnog tužioca koji nije pokrenuo ili je odustao od krivičnog gonjenja (čl. 202. st. 2. tač. 15.). Iz odredbi ZKP proizilazi da žrtvi krivičnog djela nije osigurano pravo na preuzimanje krivičnog gonjenja u svojstvu

29 Zakonske smetnje za krivično gonjenje se svode na to da: 1) iz prijave proizilazi da prijavljeno djelo nije krivično djelo koje se goni *ex officio*, 2) je nastupila zastara ili je djelo obuhvaćeno amnestijom ili pomilovanjem, 3) postoje druge okolnosti koje isključuju krivicu ili krivično gonjenje, 4) ne postoje osnove sumnje da je osumnjičeni počinio prijavljeno krivično djelo, te da 5) podaci u prijavi upućuju na zaključak da prijava nije vjerodostojna. Vidi više u: Brozović, J., *Načelo oportuniteta u hrvatskom kaznenom procesnom pravu: nova rješenja i mogućnosti praktične primjene*, Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja, Zagreb, vol. 45., no. 90/2011., str. 17-19.

30 Novokmet, A., *Pravo žrtve da zahtijeva kontrolu nepokretanja kaznenog postupka prema čl. 11. Direktive o minimalnim pravima žrtava i usklađenost bosansko-hercegovačkog i hrvatskog prava*, Zbornik radova „Odnos prava u regionu i prava Evropske unije“, Istočno Sarajevo, 2015., str. 420.

31 *Ibid.*

32 *Ibid.*

supsidijarnog tužioca. Iz činjenice da hrvatsko pravo ne izjednačava pojam oštećenog s pojmom osobe koja ima pravo na odštetni zahtjev može se izvesti zaključak da oštećeni može djelovati kao supsidijarni tužilac bez obzira da li on ima bilo kakav zahtjev za naknadu štete ili ne, da li je imao pravo na to ili ne ili da li je podnio prijedlog za potvrđivanje svog zahtjeva.³³

Kad javni tužilac utvrdi da nema osnova za gonjenje za krivično djelo koje se goni *ex officio* ili kad utvrdi da nema osnova za gonjenje protiv neke od prijavljenih osoba, dužan je u roku od osam dana o tome izvjestiti oštećenog i uputiti ga da može sam preduzeti gonjenje. Tako će postupiti i sud ako je donio rješenje o obustavi postupka zbog odustajanja javnog tužioca od gonjenja u drugim slučajevima (čl. 55. st. 1.). Oštećeni ima pravo preduzeti, odnosno nastaviti gonjenje u roku od osam dana od prijema navedene obavijesti, ostajući pri optužnici koju je podigao javni tužilac ili podići novu optužnicu (čl. 55. st. 2. i 3.). Oštećeni koji nije obavješten da javni tužilac nije preduzeo gonjenje ili da je odustao od gonjenja može svoju izjavu da nastavlja postupak dati pred nadležnim sudom u roku od tri mjeseca od dana kada je doneseno rješenje o obustavi postupka, odnosno šest mjeseci od dana kad je javni tužilac odbacio prijavu (čl. 55. st. 4.). Kad javni tužilac, odnosno sud obavještava oštećenog da može preduzeti ili nastaviti gonjenje, dostavit će mu i uputstvo koje radnje može preduzeti radi ostvarivanja tog prava, te mu u tu svrhu omogućiti razgledavanje i prepisivanje spisa, te presnimavanje snimki (čl. 55. st. 5.). Interesantno je da prema zakonu oštećeni nema mogućnost preuzeti krivično gonjenje u situaciji kad javni tužilac ne vrši krivično gonjenje, ali ni ne donese rješenje o odbacivanju krivične prijave.³⁴

U odnosu na ZKP SRB, iz odredbi ZKP RH proizilazi da je oštećeni u povoljnijem položaju zato što ima šire mogućnosti u kontekstu faze krivičnog postupku u kojoj može preuzeti krivično gonjenje i steći svojstvo supsidijarnog tužioca. Tako oštećeni može pokrenuti ili nastaviti krivično gonjenje u prethodnom postupku (istrazi), postupku optuživanja i sudske kontrole optužnice, te na glavnoj raspravi, a

33 Krapac, D., *The Victim's Procedural Role in the Croatian Criminal Procedure*, *Revue internationale de droit pénal- International Review of Penal Law*, vol. 73., no. 1/2002., str. 159.

34 Tomašević, G., Pajčić, M., *Subjekti u kaznenom postupku: pravni položaj žrtve i oštećenika u novom hrvatskom kaznenom postupku*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, vol. 15., br. 2/2008., str. 836.

ne samo na glavnoj raspravi kako je propisano u Srbiji. U Hrvatskoj se u praksi institut supsidijarnog tužioca rijetko primjenjuje, što je pokazatelj pravilnih procjena javnih tužilaca o postojanju zakonskih uvjeta za pokretanje ili vođenje postupaka.³⁵ Takva praksa nas ne smije voditi ka pogrešnom zaključku o nepotrebnosti spomenutog instituta, jer bi se bez postojanja nadzora takve vrste vjerovatno povećao broj pogrešnih procjena i zloupotreba javnih tužilaca.

Preuzimanjem krivičnog gonjenja u „svoje ruke“ od javnog tužioca, oštećeni stiče svojstvo supsidijarnog tužioca i stranke, te mogućnost nezavisnog i samostalnog gonjenja pred nadležnim sudom, neovisno o mišljenju javnog tužioca o osnovanosti krivičnog gonjenja u konkretnom slučaju.³⁶ Tada za supsidijarnog tužioca ne važi načelo legaliteta krivičnog gonjenja, kao što je to slučaj za javnog tužioca.³⁷

U slučaju da oštećeni kao supsidijarni tužilac umre u toku postupka, njegov bračni, vanbračni drug, djeca, roditelji, usvojenici, usvojitelji, braća i sestre mogu u roku od tri mjeseca od dana njegove smrti dati izjavu da postupak nastavlja (čl. 55. st. 6.).

Supsidijarni tužilac osim fizičke osobe može biti i pravna osoba. Ako pravna osoba na čiju je štetu krivično djelo učinjeno prestane postojati u toku postupka, pravni sljednik te osobe može u roku od tri mjeseca od prestanka postojanja pravne osobe na čiju je štetu krivično djelo učinjeno dati izjavu da preuzima ili nastavlja krivično gonjenje (čl. 55. st. 7.).

U slučaju da javni tužilac odustane od optužbe na raspravi, oštećeni je dužan odmah se očitovati hoće li nastaviti gonjenje. Ako oštećeni ne dođe na raspravu, a uredno je pozvan, ili mu se poziv nije mogao uručiti zbog neprijavlivanja sudu promjene adrese ili boravišta, smatrat će se da ne želi nastaviti gonjenje (čl. 56. st. 1.). U tom slučaju jedino što preostaje oštećenom kao supsidijarnom tužiocu je da traži povrat u prijašnje stanje. Predsjednik vijeća ili sudac pojedinac dopustit će povrat u prijašnje stanje oštećenom koji nije uredno pozvan ili je uredno pozvan, a iz opravdanih razloga

35 *Ibid.* Neka ranija istraživanja su pokazala da je oštećeni preuzeo krivično gonjenje u svega 2% slučajeva u kojima je javni tužilac odlučio ne pokrenuti krivično gonjenje. Krapac, D., op. cit., str. 158.

36 Kamber, K., *Prosecuting human rights offences: rethinking the sword function of human rights law*, Brill, Leiden, 2017., str. 469.

37 *Ibid.*

nije mogao doći na raspravu na kojoj je donesena presuda kojom se optužba odbija zbog odustajanja javnog tužioca od optužnice ako oštećeni u roku od osam dana od prijema presude podnese molbu za povrat u prijašnje stanje i ako u toj molbi izjavi da nastavlja gonjenje. U tom slučaju zakazat će se ponovno rasprava i presudom donesenom na temelju nove rasprave ukinut će se prijašnja presuda. Ako uredno pozvani oštećeni ne dođe na novu raspravu, ostaje na snazi prijašnja presuda (čl. 56. st. 2.).

Ako oštećeni u zakonskom roku ne pokrene ili ne nastavi gonjenje ili ako kao supsidijarni tužilac ne dođe na raspravu iako je uredno pozvan, ili mu se poziv nije mogao uručiti zbog neprijavljivanja sudu promjene adrese ili boravišta, smatrat će se da je odustao od gonjenja (čl. 57. st. 1.). Predsjednik vijeća ili sudac pojedinac dopustit će oštećenom kao supsidijarnom tužiocu povrat u prijašnje stanje ako iz opravdanih razloga nije mogao doći na raspravu na koju je bio uredno pozvan, ili pravovremeno izvjestiti sud o promjeni adrese ili boravišta ako u roku od osam dana nakon prestanka smetnje podnese molbu za povrat u prijašnje stanje (čl. 57. st. 2. u vezi s čl. 63. st. 2.). Nakon proteka tri mjeseca od dana propuštanja ne može se tražiti povrat u prijašnje stanje. Protiv rješenja kojim se dopušta povrat u prijašnje stanje žalba nije dopuštena.

Oštećeni koji je u svojstvu supsidijarnog tužioca preuzeo krivično gonjenje ima sva prava koja bi kao stranka imao i javni tužilac (čl. 58. st. 1.). U postupku koji se vodi na zahtjev oštećenog kao supsidijarnog tužioca, javni tužilac ima pravo do završetka rasprave sam preuzeti gonjenje i zastupanje optužbe (čl. 58. st. 2.). Shodno tome, ponovno preuzimanje gonjenja od javnog tužioca je pokazatelj javnog interesa za kažnjavanje počinitelja krivičnog djela i da je to pravo države.

Supsidijarnom tužiocu kad se postupak vodi na njegov zahtjev za krivično djelo za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora više od pet godina, može se na njegovo traženje, postaviti opunomoćenik ako je to u interesu postupka i ako supsidijarni tužilac prema svom imovinskom stanju, ne može podmiriti troškove zastupanja (čl. 59. st. 1.). O tom zahtjevu odlučuje sud pred kojim se vodi postupak, a opunomoćenika postavlja predsjednik suda iz reda advokata. Ako u sjedištu suda nema dovoljno advokata, opunomoćenika će postaviti predsjednik neposredno višeg suda iz reda advokata na području višeg suda (čl. 59. st. 2.).

2.2.2. Prijedlog za krivično gonjenje

Oštećeni ima pravo podnijeti prijedlog za gonjenje počinitelja u situacijama kada je učinjeno krivično djelo za koje javni tužilac ne može preduzeti krivično gonjenje *ex officio* bez da je oštećeni prethodno to predložio (čl. 2. st. 2.). Za krivična djela³⁸ koja se gone po prijedlogu oštećenog, prijedlog se podnosi nadležnom javnom tužiocu (čl. 47. st. 2.). Ova krivična djela koja se gone po prijedlogu oštećenog ne predstavljaju posebnu kategoriju, nego podkategoriju krivičnih djela koja se gone *ex officio*. Od ostalih krivičnih djela iz te podgrupe, ta bi se krivična djela razlikovala po nužnosti postojanja prijedloga oštećenog, kao dodatne procesne pretpostavke.³⁹

Prijedlog za gonjenje se mora podnijeti javnom tužiocu u roku od tri mjeseca od dana kad je ovlaštena fizička ili pravna osoba saznala za krivično djelo i počinitelja (čl. 47. st. 2.). Ako su žrtva ili pravna osoba na čiju je štetu krivično djelo učinjeno podnijele krivičnu prijavu ili je oštećeni podnio prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku, smatra se da je time stavljen i prijedlog za gonjenje (čl. 47. st. 3.). Pravovremena privatna tužba smatrat će se kao pravovremeno podnesen prijedlog oštećenog ako

38 Sukladno Krivičnom zakonu Hrvatske (u daljem tekstu: KZ RH), krivična djela koja se u svojim pojedinim oblicima gone isključivo po prijedlogu oštećenog su: zlostavljanje na radu (čl. 133. st. 1.), prijetnja (čl. 139. st. 2.), nametljivo ponašanje, osim ako je učinjeno prema djetetu ili bliskoj osobi (čl. 140. st. 1. i 2.), narušavanje nepovredivosti doma i poslovnog prostora (čl. 141. st. 1.), povreda tajnosti pisama i drugih pošiljaka (čl. 142. st. 1. i 2.), neovlašteno zvučno snimanje i prisluškivanje (čl. 143. st. 1. i 2.), neovlašteno slikovno snimanje (čl. 144. st. 1.), zloupotreba snimke spolno eksplicitnog sadržaja (čl. 144.a st. 1., 2. i 3.), neovlašteno otkrivanje profesionalne tajne (čl. 145. st. 1.), širenje i prenošenje zarazne bolesti, osim ako je djelo učinjeno na štetu djeteta (čl. 180. st. 2.), krivična djela protiv imovine (neovlaštena upotreba tuđe pokretne stvari, oštećenje tuđe stvari, osim ako je djelo učinjeno na štetu državne imovine i zloupotreba osiguranja- čl. 245. st. 2. i 3.), odavanje i neovlašteno pribavljanje poslovne tajne (čl. 262. st. 1.), neovlašten pristup (čl. 266. st. 1.), povreda osobnih prava autora ili umjetnika izvođača (čl. 284. st. 1., 2. i 3.), povreda prava na izum (čl. 287. st. 1.) i neprijavlivanje učinjenog krivičnog djela (čl. 302. st. 2.). KZ RH, ("Narodne novine", br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19 i 84/21).

39 Petković, N., Pajčić, M., *Kazneni progon, istraga i optuživanje- nova iskustva*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 18., br. 2/2011., str. 423.

se u toku postupka utvrdi da se radi o krivičnom djelu koje se goni po prijedlogu (čl. 47. st. 4.). Stariji maloljetnik, odnosno onaj koji je navršio šesnaest godina života može i sam podnijeti prijedlog (čl. 47. st. 5.).

Pravo na podnošenje prijedloga za krivično gonjenje je prenosivo, kao i ono na supsidijarnu tužbu. Ako oštećeni umre u toku roka za podnošenje prijedloga ili u toku postupka, njegov bračni i vanbračni drug, djeca, roditelji, braća i sestre, usvojitelj i usvojenik mogu u roku od tri mjeseca poslije njegove smrti podnijeti prijedlog za gonjenje ili tužbu, odnosno dati izjavu da nastavljaju postupak (čl. 48. st. 1.). Ako pravna osoba na čiju je štetu krivično djelo učinjeno prestane postojati u toku roka za podnošenje prijedloga ili u toku postupka, pravni sljednik te osobe može u roku od tri mjeseca od prestanka postojanja pravne osobe na čiju je štetu krivično djelo učinjeno podnijeti prijedlog ili tužbu, odnosno dati izjavu da nastavlja postupak (čl. 48. st. 2.).

Ako je krivičnim djelom oštećeno više osoba, gonjenje će se preduzeti, odnosno nastaviti po prijedlogu bilo kojeg od oštećenih (čl. 49.). Oštećeni može svojom izjavom tijelu koje vodi postupak, odustati od prijedloga za gonjenje do završetka rasprave. U tom slučaju on gubi pravo da ponovno podnese prijedlog (čl. 50.).

Prijedlog za krivično gonjenje se razlikuje od krivične prijave u pogledu postupanja javnog tužioca u slučaju kada su isti podneseni za krivično djelo koje se goni *ex officio*. Razlika je što oštećeni ne može naknadno odustati od krivične prijave koju je podnio i u tom smislu javni tužilac nije vezan njegovim postupanjem, dok je javni tužilac vezan za prijedlog oštećenog, pa ako oštećeni odustane od prijedloga, odnosno povuče ga, javni tužilac je dužan odustati od krivičnog gonjenja.⁴⁰ Po svom sadržaju prijedlog za gonjenje jednak je kao i krivična prijava. Zakonom nije propisano u kojem se obliku prijedlog mora podnijeti, pa se može podnijeti u pisanom obliku, ali i usmeno telefonom ili na zapisnik.⁴¹

40 Pravo žrtve da podnese prijedlog za progon i privatnu tužbu, da sudjeluje u postupku kao oštećenik, da bude obavještena o odbacivanju kaznene prijave ili odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo da preuzme kazneni progon, dostupno na: <https://mpu.gov.hr/print.aspx?id=24857&url=print>, stranici pristupljeno 21.10.2022.

41 *Ibid.*

2.3. Njemačka

U krivičnom pravu Njemačke sve do izmjene i dopuna Zakon o krivičnom postupku Njemačke (u daljem tekstu: ZKP NJEM) iz 2021. godine, nije bio zakonski definisan pojam oštećenog. Oštećeni je, u smislu ovog zakona, onaj čiji su pravni interesi neposredno pogođeni ili je pretrpio neposrednu štetu kao posljedicu krivičnog djela (čl. 373b. ZKP NJEM⁴²). U teoriji i praksi je prihvaćena kao uobičajena Šmitova definicija prema kojoj je oštećeni „osoba čiji su opravdani interesi pogođeni krivičnim djelom u tolikoj mjeri da se njen zahtjev za krivičnim gonjenjem može opravdano povezati s potrebom retribucije“.⁴³ Ni ovdje javni tužilac nije jedini ovlašteni tužilac, jer oštećeni kao i žrtva krivičnog djela može u svojstvu tužioca ostvariti svoje učešće u krivičnom postupku u dva slučaja: a) kao privatni tužilac (*der Privatkläger*) za lakša krivična djela koja su taksativno navedena, i b) kao pridruženi tužilac (uzgredni, sporedni- *der Nebenkläger*) kada se pridružuje tužbi javnog tužioca.

2.3.1. „Uzgredna“ ili „pridružena“ tužba (Nebenklage)

Podignutoj optužnici ili zahtjevu za mjeru sigurnosti javnog tužioca, svojom tužbom se može pridružiti osoba koja je oštećena krivičnim djelima propisanim Krivičnim zakonom Njemačke⁴⁴ (u

42 Strafprozeßordnung-StPO, dostupno na: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html, stranici pristupljeno 22.10.2022.

43 Mrvić-Petrović, N., *Pravo žrtava na naknadu štete u krivičnom postupku*, Projekat „Podrška žrtvama i svedocima krivičnih dela u Srbiji“, Beograd, 2018., str. 34.

44 Prema KZ NJEM krivična djela koja se gone po privatnoj tužbi su: a) seksualno zlostavljanje odgovornih osoba ili osoba koje vrše nadzor, seksualno zlostavljanje zatvorenika, osoba pritvorenih po službenoj naredbi, ili bolesnih ili ugroženih osoba, seksualno zlostavljanje iskorištavanjem službenog položaja, seksualno zlostavljanje iskorištavanjem savjetovanja, tretmana ili podrške, seksualno zlostavljanje djece, seksualno zlostavljanje djece bez fizičkog kontakta sa djetetom, priprema seksualnog zlostavljanja djece, teško seksualno zlostavljanje djece, seksualno zlostavljanje djece sa smrtnom posljedicom, širenje i posjedovanje uputa za vršenje seksualnog zlostavljanja djece, seksualni napad, spolna prinuda i silovanje, seksualni napad, spolna prinuda i silovanje sa smrtnom posljedicom, promicanje seksualnih odnosa maloljetnika, iskorištavanje prostitutke, podvođenje,

daljem tekstu: KZ NJEM), zatim krivičnim djelom iz čl. 4. Zakona o zaštiti od nasilja⁴⁵, te ona djela koja su identična za privatnu tužbu sukladno sljedećim zakonima: *Patentgesetz* (Zakon o patentima-PatG), *Gebrauchsmustergesetz* (Zakon o potrošačkim uzorcima-GebrMG), *HalbSchG*, *Sortenschutzgesetz* (Zakon o zaštiti biljnih vrsta-SortG), *Markengesetz* (Zakona o trgovačkim znakovima-MarkenG), *Gesetz über den rechtlichen Schutz von Design* (Zakon o dizajnu-DesignG), *Urheberrechtsgesetz* (Zakon o autorskim pravima-UrhG), *Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der bildenden Künste und der Photographie* (Zakon o autorskim pravima na djela likovne umjetnosti i fotografije-KunstUrhG i *Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb* (Zakon o nelojalnoj konkurenciji-UWG) (čl. 395. st. 1e). Pridružena (uzgredna) tužba je zaštitna mjera, jer sprečava javnog tužioca da opstruiše suđenje u predmetu koji mu je dodijeljen da ga vodi protiv njegove volje.⁴⁶

protivpravno ponašanje osobe koja vrši nadzor i seksualno zlostavljanje maloljetnika (čl. 174.-182.), b) kvalifikovano ubistvo (*Mord*) i obično ubistvo (*Totschlag*) u pokušaju (čl. 211.-212.), c) napuštanje, tjelesna povreda, opasne tjelesne povrede, maltretiranje odgovornih osoba, teška tjelesna povreda, sakaćenje ženskih genitalija i tjelesne povrede na javnoj službi (čl. 221., 223.-226. i 340.), d) trgovina ljudima, prisilna prostitucija, prisilni rad, eksploatacija rada, eksploatacija koja uključuje oduzimanje slobode, otmica, otmica u inostranstvu, krađa djece, trgovina djecom, prisilni brak, uhođenje (uporno praćenje), protivpravno lišenje slobode, otmica s ciljem iznude, uzimanje talaca i prisila (*Nötigung*) (čl. 232.-238., 239. st. 3., 239a., 239b. i 240. st. 4.), *Strafgesetzbuch-StGB*, dostupno na: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#p0260, stranici pristupljeno 22.10.2022.

45 Svako ko prekrši posebnu izvršnu: 1. naredbu suda da se u svakom slučaju suzdrži ući u dom oštećene osobe ili posjetiti druga mjesta kako bi se utvrdilo gdje oštećeni redovito boravi, ili 2. privremenu naredbu iz Zakona o postupku u porodičnim stvarima i stvarima vanparnične nadležnosti, tako što protivzakonito i namjerno: a) upadne u dom druge osobe ili na njen mirni posjed, ili b) neopravdano uznemirava drugu osobu opetovanim uhođenjem protiv njene izričito deklarirane volje ili praćenjem putem sredstava komunikacije na daljinu, prekrši obvezu koja proizilazi iz nagodbe, kaznit će se kaznom zatvora do dvije godine ili novčanom kaznom. Krivična odgovornost prema drugim propisima ostaje nepromijenjena. Zakon o zaštiti od nasilja-Gewaltschutzgesetz-(GewSchG), dostupno na: <https://www.gesetze-im-internet.de/gewschg/BJNR351310001.html>, stranici pristupljeno 23.10.2022.

46 Langbein, J. H., *Controlling Prosecutorial Discretion in Germany*, The University of Chicago Law Review, vol. 41., no. 3/1974., str. 465.

Isto pravo imaju sljedeće osobe: a) čija su djeca, roditelji, braća i sestre, bračni, odnosno vanbračni drug učinjenjem krivičnog djela lišeni života, ili b) čiji je zahtjev na sudsku odluku (čl. 172.) doveo do podizanja optužnice (čl. 395. st. 2.). Osoba koja je oštećena drugim nezakonitim djelom, podignutoj optužnici se može pridružiti sporednom tužbom ako se iz posebnih razloga, pogotovo zbog teških posljedica djela smatra da je to neophodno za zaštitu njenih interesa. Teške posljedice djela su ne samo povrede, nego i sva druga opterećenja koja nadilaze ovo, poput dužeg boravka u bolnici.⁴⁷ To se posebno odnosi na krivična djela: uvredu, klevetu, zlonamjerno ogovaranje, klevetu usmjerenu na osobe iz političkog života, oskvrnjivanje uspomene na mrtve, tjelesna povreda iz nehata, razbojništvo, razbojništvo bande ili razbojništvo provalom u stanove, pljačka, teška pljačka, pljačka sa smrtnom posljedicom, pljačka upotrebom sile ili prijetnje da se zadrži posjed ukradene imovine, iznuda, iznuda uz upotrebu sile ili prijetnju silom i napad na vozača radi izvršenja pljačke (čl. 395. st. 3.).

Pridruživanje je dopušteno u svakoj fazi postupka. Nakon donošenja presude pridruživanje se može izvršiti putem ulaganja pravnih lijekova (čl. 395. st. 4.) Ukoliko je krivično gonjenje ograničeno zakonom⁴⁸, to neće imati uticaja na pravo pridruživanja podignutoj optužnici kao sporedni tužilac. Ukoliko se odobri učešće sporednog užioca u postupku, zakonom predviđeno ograničenje otpada, ako se tiče sporedne tužbe (čl. 395. st. 5.). Izjava o pridruživanju podnosi se pismeno sudu. Takvu izjavu koju je tužilaštvo ili sud primio prije podizanja javne optužnice stupa na snagu podizanjem javne optužnice. U postupku za kazneni nalog pridruživanje stupa na

47 Schroth, K., Schroth, M., *Die Rechte des Opfers im Strafprozess*, 2. Auflage, C. F. Müller, Heidelberg, München, Landsberg, Frechen, Hamburg, 2011., str. 158.

48 Prema čl. 154a. st. 1. ZKP NJEM krivično gonjenje se može ograničiti na ostale dijelove djela ili druge povrede zakona, ako su pojedini dijelovi krivičnog djela koji su odvojivi, ili pojedine povrede zakona koje su dio više povreda zakona značajni: 1. za očekivanu kaznu ili mjeru sigurnosti, ili 2. pored kazne ili sigurnosne mjere koja je već pravosnažno izrečena ili se očekuje da će biti izrečena protiv osumnjičenog zbog drugog djela. Ograničenje se mora dokumentovati u spisima. Prema st. 2. sud može nakon podizanja optužnice, uz saglasnost tužilaštva, ograničenje primjeniti u bilo kojoj fazi postupka. Na kraju, sukladno st. 3. sud može u bilo kojoj fazi postupka ponovo uključiti izdvojene dijelove krivičnog djela ili povrede zakona. Zahtjev tužilaštva za njihovo uključenje treba odobriti.

snagu kada se zakaže datum održavanja glavnog pretresa ili kada se odbije zahtjev za izdavanje kaznenog naloga (čl. 396. st. 1.). Nakon pribavljenog mišljenja tužilaštva sud će odlučiti da li ta osoba ima pravo da se pridruži optužnici kao sporedni tužilac. U slučajevima kad se oštećeni sporednom tužbom pridružuje podignutoj optužnici zato što smatra da je to neophodno za zaštitu njegovih interesa pogotovo zbog teških posljedica djela, sud odlučuje nakon saslušanja optuženog o tome da li je pridruživanje iz navedenih razloga opravdano. Protiv takvog rješenja nije dopuštena žalba. Ako sud razmatra obustavljanje postupka prvo će odlučiti o pravu na pridruženu tužbu (čl. 396. st. 3.).

Pridruženi (uzgredni) tužilac ima pravo da: učestvuje na glavnom pretresu, traži izuzeće sudije ili vještaka, postavlja pitanja, ističe prigovore na naloge predsjedavajućeg sudskog vijeća i na pitanja, izvodi dokaze, daje izjave, bude obavješten o odlukama, kao i javno tužilaštvo, uloži pravni lijek (žalbu na presudu i podnese zahtjev za ponavljanje postupka) i angažuje advokata kao potporu ili bude zastupan advokata (čl. 397. st. 1. i 2.). Njemu kao pridruženom tužiocu se na njegov zahtjev dodjeljuje advokat ako je oštećen zakonom određenim krivičnim djelom.⁴⁹ Ako nisu ispunjeni uslovi za to, na

49 Da bi se pridruženom tužiocu dodjelio advokat mora biti oštećen sljedećim krivičnim djelima: a) seksualni napad, spolna prinuda i silovanje, trgovina ljudima, prisilna prostitucija, prisilni rad i eksploatacija rada, b) krivična djela počinjenja izvan grupe, teška krivična djela kao što su seksualni napad, spolna prinuda i silovanje, c) kvalifikovano ubistvo i obično ubistvo u pokušaju, d) teška tjelesna povreda, sakaćenje ženskih genitalija, otmica, otmica u inostranstvu, krađa djece, uhođenje ili uporno praćenje, protivpravno lišenje slobode, otmica s ciljem iznude, uzimanje talaca, pljačka, teška pljačka, pljačka upotrebom sile ili prijetnje da se zadrži posjed ukradene imovine, iznuda uz upotrebu sile ili prijetnju silom i napad na vozača radi izvršenja pljačke, e) seksualno zlostavljanje odgovornih osoba, seksualno zlostavljanje zatvorenika, osoba pritvorenih po službenoj naredbi, ili bolesnih ili ugroženih osoba, seksualno zlostavljanje iskorištavanjem službenog položaja, seksualno zlostavljanje iskorištavanjem savjetovanja, tretmana ili podrške, seksualno zlostavljanje djece, seksualno zlostavljanje djece bez fizičkog kontakta sa djetetom, priprema seksualnog zlostavljanja djece, teško seksualno zlostavljanje djece, seksualno zlostavljanje djece sa smrtnom posljedicom, širenje i posjedovanje uputa za vršenje seksualnog zlostavljanja djece, seksualni napad, spolna prinuda i silovanje, seksualni napad, spolna prinuda i silovanje sa smrtnom posljedicom, promicanje seksualnih odnosa maloljetnika, iskorištavanje prostitutke, podvođenje, protivpravno ponašanje osobe koja vrši nadzor, seksualno zlostavljanje maloljetnika, spolno uznemiravanje, krivična djela počinjenja izvan grupe i maltretiranje odgovornih osoba ukoliko je u vrijeme učinjenja

zahtjev pridruženog tužioca se odobrava novčana pomoć za troškove postupka prema istim propisima koji važe za građanskopravne sporove, ako on ne može u dovoljnoj mjeri sam ostvariti svoje interese ili se to od njega ne može realno očekivati (čl. 379a. st. 2.). Zahtjevi za postavljanje advokata mogu se podnijeti još prije izjave o pridruživanju. O angažovanju advokata i odobravanju novčanih sredstva za troškove postupka odlučuje predsjednik suda koji rješava po predmetu. U slučajevima da nisu ispunjeni uslovi za angažovanje advokata, na odluku kojom se zahtjev odbije nije dopuštena žalba (čl. 379a. st. 3.).

Kao pridruženi tužilac oštećeni ima pravo da uloži pravni lijek nezavisno od tužilaštva. Ako se pridruživanje vrši nakon donošenja odluke o ulaganju pravnog lijeka, pridruženom tužiocu se osporena presuda odmah dostavlja. Rok za obrazloženje pravnog lijeka počinje teći sa istekom roka tužilaštva za ulaganje pravnog lijeka ili ako pridruženom tužiocu nije dostavljena presuda, sa dostavom presude. Ovo važi i za slučaj ako odluka o pravu pridruženog tužioca na pridruživanje nije još donesena (čl. 401. st. 1.). Ako je pridruženi tužilac prisustvovao glavnom pretresu ili ga je zastupao advokat, za njega rok za ulaganje pravnog lijeka počinje teći sa objavom presude. Ovo važi i za slučaj ako nije prisustvovao glavnom pretresu ili nije bio zastupan na glavnom pretresu. Pridruženi tužilac nema pravo da traži povrat u prijašnje stanje zbog propuštanja roka zato što nije bio upoznat sa mogućnošću ulaganja pravnog lijeka. Ako pridruženi tužilac uopšte nije prisustvovao ili nije bio zastupljen na glavnom pretresu, rok počinje teći dostavom presude (čl. 401. st. 2.). Ako je pridruženi tužilac uložio apelaciju, ista se na početku glavnog pretresa odmah odbacuje, ako ni on ni advokat ne dođu na glavni pretres. Ako je do toga došlo iz opravdanih razloga, pridruženi tužilac može u roku od jedne sedmice od dana prestanka smetnje zbog koje

djela bio mlađi od 18 godina ili svoje interese sam nije u stanju dovoljno da zastupa, i e) napuštanje, teška tjelesna povreda, sakaćenje ženskih genitalija, trgovina ljudima, prisilna prostitucija, prisilni rad, eksploatacija rada, eksploatacija koja uključuje oduzimanje slobode, otmica, otmica u inostranstvu, krađa djece, prisilni brak, uhođenje, otmica s ciljem iznude, uzimanje talaca, prisila, pljačka, teška pljačka, pljačka upotrebom sile ili prijetnje da se zadrži posjed ukradene imovine, iznuda uz upotrebu sile ili prijetnju silom i napad na vozača radi izvršenja pljačke, ukoliko je u vrijeme podnošenja zahtjeva mlađi od 18 godina, ili svoje interese sam nije u stanju dovoljno da zastupa (čl. 379a. st. 1.).

je propustio rok, tražiti povrat u prijašnje stanje stanje (čl. 401. st. 3. u vezi sa čl. 44. i 45.). Ako se osporena odluka poništava na osnovu pravnog lijeka kojeg je uložio samo oštećeni kao pridruženi tužilac, u ponovljenom postupku nadležno je tužilaštvo (čl. 401. st. 4.). Izjava o pridruživanju postaje nevažeća usljed opoziva ili smrti oštećenog kao pridruženog tužioca (čl. 402.).

2.4. Bosna i Hercegovina

U našoj zemlji, osim u manjem bosanskohercegovačkom entitetu Republika Srpska, nema supsidijarne tužbe, jer se eksterna kontrola opravdanosti postupka javnog tužioca koji neće da pokrene krivično gonjenje, vrši putem preuzimanja gonjenja od strane oštećenog, zamijenjena je internom kontrolom od strane javnog tužioca. Stoga je prihvatljivo stajalište da je spomenutom reformom pogoršan položaj oštećenog, jer je bez prava na supsidijarnu tužbu ostavljen bez ikakve mogućnosti da kontroliše rad javnog tužioca za slučaj da ne pokrene krivični postupak ili odustane od gonjenja.⁵⁰ U odnosu na navedeno, u pozitivnom krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine je izuzetak Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske (u daljem tekstu: ZKP RS) koji propisuje institute supsidijarne tužbe i prijedlog oštećenog za krivično gonjenje.

Naime, izmjenama i dopunama ZKP RS⁵¹ iz 2021. godine ponovo je uvedena supsidijarna tužba. Kao i u Srbiji, oštećeni stupa na mjesto tužioca tek nakon potvrđivanja optužnice. Tako se njegovo pravo svodi na zastupanje potvrđene optužnice ako su kumulativno ispunjeni sljedeći uslovi: a) potvrđena optužnica i izjava tužioca da odustaje od potvrđene optužnice, i b) izjava oštećenog da će zastupati potvrđenu optužnicu na glavnom pretresu.⁵² Shodno tome, prihvatamo stav *M. Buhe* da je u kontekstu supsidijarne tužbe takva odredba bezmislena i da su napravljene samo “kozmetičke izmjene”, jer je oštećeni lišen mogućeg uticaja na donošenje naredbe

50 *Ibid.*

51 ZKP RS, (“Sl. glasnik RS“, 53/2012, 91/2017, 66/2018 i 15/2021).

52 Buha, M., *Procesna prava oštećenog prema Zakonu o krivičnom postupku Republike Srpske iz 2020. godine.*, Jedanaesta međunarodna naučnostručna konferencija, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Trebinje, 2020., str. 488.

o provođenju istrage i podizanje optužnice.⁵³ Prema ZKP RS u svim drugim pitanjima kod supsidijarne tužbe poput prava supsidijarnog tužioca, prestanka tog svojstva oštećenog i sl. gotovo da nema razlike u odnosu na rješenja ZKP SRB. Pored nesporne potrebe za uvođenjem supsidijarne tužbe radi poboljšanja položaja oštećenog, smatramo da nije učinjen značajniji napredak zbog očito ishitrenog i populističkog poteza zakonodavca. U konačnici to ima za posljedicu dalju nesuklđenost krivičnog zakonodavstva u BiH i po ovom pitanju, te nejednako pravno tretiranje građana u čitavoj BiH. U preostala tri krivičnoprocesna zakonodavstva u Bosni i Hercegovini javni tužilac je jedini ovlašten tužilac koji potpuno samostalno odlučuje da li će pokrenuti i voditi krivično gonjenje. Tako u istim zakonodavstvima, oštećeni kao sporedni učesnik krivičnog postupka, može podnijeti jedino prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva⁵⁴ i pritužbu uredu tužioca o neprovođenju ili obustavi istrage. Podnošenje pritužbe uredu tužioca je prijeporno, jer odluku donosi isti organ, umjesto da to čini po hijerarhiji viši tužilački organ (npr. glavni okružni tužilac po ZKP RS). To je vjerovatno i jedini razlog zašto u praksi ured tužioca u vrlo malom broju udovoljava pritužbama oštećenih.⁵⁵ Ono što je zajedničko u našem procesnopravnom sistemu je da nema krivičnog gonjenja na inicijativu oštećenog putem privatne tužbe.

Za razliku od drugih procesnih zakona u Bosni i Hercegovini, ZKP RS reguliše jedan izuzetak od oficijelnosti krivičnog gonjenja, a to je da se gonjenje za pojedina krivična djela preduzima po prijedlogu

53 Vidi više u: Buha, M., *Principles of criminal prosecution under the 2021 criminal procedure code of Republika Srpska*, Journal of Security and Criminal Sciences, University of Banja Luka, vol. 3., no. 1/2021., Banja Luka, str. 29-39.

54 Vidi više u: Gurda, V., Tulumović, M., *Imovinskopravni zahtjev oštećenog u zakonodavstvu i sudskoj praksi u Federaciji Bosne i Hercegovine*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli, Tuzla, god. II, br. 2/2016., str. 88-117.

55 Odlučivanje o pritužbi od strane višeg tužilačkog organa, a ne onog koji je donio osporavanu odluku je u skladu sa *Direktivom Evropske unije 2012/29/EU o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtva kaznenih djela*. U čl. 43. Direktive propisuje se da preispitivanje odluke o nepreduzimanju krivičnog gonjenja treba provesti organ ili osoba različita od onog koji je donio odluku, osim ako je odluku donio najviši organ krivičnog gonjenja. Vidi više u: Tulumović, M., *Pritužba o neprovođenju i obustavi istrage u praksi Kantonalnog tužilaštva Tuzlanskog kantona*, Anali Pravnog fakulteta u Zenici, br. 17., god. 9., str. 299-318.

oštećenog. Oštećeni prijedlog za gonjenje za takva krivična djela⁵⁶ podnosi nadležnom tužiocu (čl. 46g. st. 1.). Također, prema ZKP RS kod krivičnih djela koja se gone po prijedlogu oštećenog, prijedlog je *condicio sine qua non* za gonjenje *ex officio* od strane javnog tužioca. Međutim, prijedlog javnog tužioca je u skladu sa načelom akuzatornosti i dalje potreban da bi se pokrenuo krivični postupak. Prijedlog oštećenog kao prethodna saglasnost za krivično gonjenje predstavlja izuzetak od načela oficijelnosti krivičnog gonjenja, jer ako nije stavljen takav prijedlog, tužilac ne može pristupiti sprovođenju istrage niti podizanju optužnice.⁵⁷ To znači da tužilac bez prijedloga oštećenog ne može preduzeti krivično gonjenje iako su za to ispunjeni stvarni i pravni uslovi. Takvo zakonsko rješenje je opravdano, jer postoji određeni broj krivičnih djela kod kojih treba uzeti u obzir stav oštećenog prema krivičnom gonjenju počinitelja. Ovo posljednje iz razloga što ista krivična djela na poseban način diraju privatnu sferu života oštećenog, te njegov odnos sa počiniteljem.⁵⁸ Premda država nema veći interes od oštećenog za krivično gonjenje počinitelja, ona istovremeno priznaje njegov opravdani interes da se kazni počinitelj, te stoga pokreće krivični postupak ako to oštećeni zahtijeva.⁵⁹

56 Prema Krivičnom zakonu Republike Srpske (u daljem tekstu: KZ RS) krivična djela koja se gone po prijedlogu oštećenog mogu se podijeliti u dvije grupe. Prvu grupu čine ona krivična djela čiji je počinitelj u bliskom odnosu sa oštećenim, koji mu je bračni drug, srodnik po krvi u pravoj liniji, brat ili sestra, usvojilac ili usvojenik ili drugo lice sa kojima počinitelj živi u zajedničkom domaćinstvu (čl. 247.). To su sljedeća krivična djela: krađa (čl. 224. st. 2.), utaja (čl. 229. st. 1., 2. i 5.), prevara (čl. 230. st. 2.), prikrivanje (čl. 236.), protivzakonito useljenje (čl. 237.), oštećenje i oduzimanje tuđe stvari (čl. 240. st. 1. i 2.), oštećenje stambenih i poslovnih zgrada i posebnih dijelova zgrade (čl. 241.) i oštećenje tuđih prava (čl. 242. st. 1. KZ RS). Drugu grupu čine ostala krivična djela koja se gone po prijedlogu, a to su: tjelesna povreda (čl. 131. st. 1.), ugrožavanje sigurnosti (čl. 150. st. 1.), povreda tajnosti pisma ili drugih pošiljki (čl. 153. st. 1.), neovlašteno otkrivanje profesionalne tajne (čl. 154.), spolno uznemiravanje (čl. 170. st. 1.), zlostavljanje na radu (čl. 210. st. 1.), samovlašće (čl. 314. st. 1. i 2.) i neovlašteno korištenje kompjutera ili kompjuterske mreže (čl. 413. st. 1. KZ RS). KZ RS, ("Sl. glsnik RS", br. 64/17, 104/18- odluka US, 15/21 i 89/21.

57 Govedarica, M., *Akuzatorski krivični postupak i načelo akuzatornosti u ZKP-u Republike Srpske*, Zbornik radova „Vladavina prava i prava država u regionu“, Istočno Sarajevo, 2014., str. 732-733.

58 *Ibid.*

59 *Ibid.*

Rok za podnošenje prijedloga za krivično gonjenje je tri mjeseca od dana kada je oštećeni saznao za krivično djelo i počinitelja krivičnog djela (čl. 46g. st. 2.). Ako je oštećeni podnio prijavu ili prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku, smatra se da je time podnio i prijedlog za krivično gonjenje (čl. 46g. st. 3.). Time su otklonjene potencijalne dileme da li oštećeni želi ili ne preduzeti krivično gonjenje u slučaju kada je podnio prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva. Osim toga, ako je više lica oštećeno krivičnim djelom za koje se goni po prijedlogu oštećenog, za preduzimanje krivičnog gonjenja, odnosno nastavak dovoljno je da samo neko od njih podnese prijedlog (čl. 46g. st. 4.).

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Iz navedenog proizilazi da su supsidijarna tužba i prijedlog za krivičnog gonjenje vrlo značajni mehanizmi zaštite ličnih interesa oštećenog. Prema tome, supsidijarna tužba je akt koji oštećenom omogućava pokretanje i vođenje krivičnog postupka, te kontrolu rada javnog tužioca za slučaj nepokretanja krivičnog postupka ili odustanka od krivičnog gonjenja. Dakle, supsidijarna tužba je korektiv u radu javnog tužioca i svodi na minimum mogućnost nezakonitog ili nepravilnog rada javnog tužioca prilikom pokretanja krivičnog postupka, kao i pri procjeni ispunjenja uslova za održavanje krivičnog postupka u toku. S druge strane, supsidijarnoj tužbi se prigovara da može predstavljati veliki teret za oštećenog ako nema dovoljno stručnog znanja, vremena i podrške državnih organa, zatim da oštećeni može imati strah ili druge probleme koji mogu proisteći iz toga i da istu oštećeni može podnijeti iz osвете radi zadovoljenja materijalnog ili drugog ličnog interesa. Prijedlog oštećenog za krivično gonjenje je procesna pretpostavka za pokretanje i vođenje krivičnog postupka za tačno određena krivična djela koja pogađaju njegove lične interese. Shodno tome, javni tužilac je i dalje jedini ovlašteni tužilac, ali bez odnosnog prijedloga on ne može pokrenuti krivični postupak, pa čak i kad bi mu se jasno ukazalo na počinitelja i elemente bića krivičnog djela koje se goni po prijedlogu. Ovom se institutu prigovara što povlačenjem prijedloga oštećeni dovodi do obustave postupka i može učiniti uzaludnim napore krivičnog pravosuđa u procesuiranju počinitelja. Imajući u vidu sve navedene

prednosti može se konstatovati kako je osnovna istraživačka hipoteza potvrđena. U odnosu na ranije zakonsko rješenje prema ZKP SRB je u kontekstu supsidijarne tužbe je pogoršan položaj oštećenog, jer se krivično gonjenje može preuzeti tek nakon potvrđivanje optužnice, a ne i u prethodnom krivičnom postupku, kao što je to prije bio slučaj. Isto zakonsko rješenje ima i ZKP RS. Preostala tri krivičnoprocesna zakonodavstva u Bosni i Hercegovini ne propisuju supsidijarnu tužbu niti prijedlog oštećenog za krivično gonjenje. Umjesto toga propisuju znatno slabije pravno sredstvo, pritužbu uredu tužioca. S tim u vezi, predlaže se da *de lege ferenda* zakonodavci u Bosni i Hercegovini koordinirano uvedu i prošire rješenje iz ZKP RS, odnosno mogućnost preuzimanja krivičnog gonjenja u prethodnom krivičnom postupku (predistražni i istražni), osim nakon potvrđivanja optužnice. Dakle, to trebalo učiniti po uzora na zakonodavstva iz regije, osim ZKP SRB i druga evropska zakonodavstva. Na taj način bi se znatno poboljšao položaja oštećenog. Dodatno se predlaže da preostala tri krivična zakonodavstva propišu mogućnost oštećenog da podnese prijedlog za krivično gonjenje za pojedina krivična djela, kao i u ZKP RS.

LITERATURA:

Knjige i članci

1. Bajović, V., *O položaju oštećenog u krivičnom postupku*, Pravni život: časopis za pravnu teoriju i praksu, Beograd, god. LXVII, br. 9/2018.,
2. Brozović, J., *Načelo oportuniteta u hrvatskom kaznenom procesnom pravu: nova rješenja i mogućnosti praktične primjene*, Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja, Zagreb, vol. 45., no. 90/2011.,
3. Buha, M., *Procesna prava oštećenog prema Zakonu o krivičnom postupku Republike Srpske iz 2020. godine.*, Jedanaesta međunarodna naučnostručna konferencija, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Trebinje, 2020.,
4. Buha, M., *Principles of criminal prosecution under the 2021 criminal procedure code of Republika Srpska*, Journal of Security and Criminal Sciences, University of Banja Luka, vol. 3., no. 1/2021.,

5. Đurđić, V., *Krivično procesno pravo- opšti deo*, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, 2014.,
6. Glišić, M., *Supsidijarni tužilac*, Master rad, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, 2019.,
7. Govedarica, M., *Akuzatorski krivični postupak i načelo akuzatornosti u ZKP-u Republike Srpske*, Zbornik radova „Vladavina prava i prava država u regionu“, Istočno Sarajevo, 2014.,
8. Gurda, V., Tulumović, M., *Imovinskopravni zahtjev oštećenog u zakonodavstvu I sudskoj praksi u Federaciji Bosne i Hercegovine*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli, Tuzla, god. II, br. 2/2016.,
9. Jovanović, I., *Injured Party as Participant in Investigation and Reformed Criminal Procedure Laws of Countries in the Region (Serbia, Croatia, BiH and Montenegro)*, Review of Criminology and Criminal Law, Beograd, vol. 52., no. 2/2014.,
10. Kamber, K., *Prosecuting human rights offences: rethinking the sword function of human rights law*, Brill, Leiden, 2017.,
11. Knežević, S., *Ostvarivanje supsidijarne tužbe u krivičnom postupku*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, Niš, br. 32-33/1992-1993.,
12. Krapac, D., *The Victim's Procedural Role in the Croatian Criminal Procedure*, Revue internationale de droit pénal- International Review of Penal Law, vol. 73., no. 1/2002.,
13. Kvastek, A., *Položaj oštećenog u javnotužilačkoj istrazi*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine: časopis za pravnu teoriju i praksu, Novi Sad, god. XCIII, br. 1/2021.,
14. Langbein, J. H., *Controlling Prosecutorial Discretion in Germany*, The University of Chicago Law Review, vol. 41., no. 3/1974.,
15. Mrvić-Petrović, N., *Pravo žrtava na naknadu štete u krivičnom postupku*, Projekat „Podrška žrtvama i svedocima krivičnih dela u Srbiji“, Beograd, 2018.,
16. Novokmet, A., *Pravo žrtve da zahtijeva kontrolu nepokretanja kaznenog postupka prema čl. 11. Direktive o minimalnim pravima žrtava i usklađenost bosansko-hercegovačkog i hrvatskog prava*, Zbornik radova „Odnos prava u regionu i prava Evropske unije“, Istočno Sarajevo, 2015.,
17. Pavlović, Z. S., *Neke specifičnosti oštećenog kao supsidijarnog tužioca (u kaznenom procesnom pravu Republike Srbije)*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, Split, god. 49., br. 3/2012.,

18. Petković, N., Pajčić, M., *Kazneni progon, istraga i optuživanja- nova iskustva*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 18., br. 2/2011.,
19. Radulović, D., *Oštećeni kao subjekt krivičnog postupka u svjetlu novog Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore*, Revija za kriminologiju i krivično pravo, Srpsko udruženje za krivično-pravnu teoriju i praksu i Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu, Beograd, vol. 49., br. 2-3/ 2011.,
20. Schroth, K., Schroth, M., *Die Rechte des Opfers im Strafprozess*, 2. Auflage, C. F. Müller, Heidelberg, München, Landsberg, Frechen;, Hamburg, 2011.,
21. Simić, D., *Položaj oštećenog u krivičnoprocesnim zakonodavstvu Srbije i zemalja regiona (Hrvatske, BiH, Crne Gore)*, Godišnjak Fakulteta bezbednosti, Beograd, 2015.,
22. Stefanović, N., *Imovinskopравни zahtev oštećenog u krivičnom postupku*, Doktorska disertacija, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Novi Sad, 2017.,
23. Škulić, M., *Položaj žrtve krivičnog djela/oštećenog u krivično-pravnom sistemu Srbije uopšte i u odnosu na Direktivu EU 2012-29*, u: Ignjatović, Đ., *Kaznena reakcija u Srbiji VI deo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2016.,
24. Tomašević, G., Pajčić, M., *Subjekti u kaznenom postupku: pravni položaj žrtve i oštećenika u novom hrvatskom kaznenom postupku*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 15., br. 2/2008.,
25. Tulumović, M., *Pritužba o neprovođenju i obustavi istrage u praksi Kantonalnog tužilaštva Tuzlanskog kantona*, Anali Pravnog fakulteta u Zenici, br. 17., god. 9..

Pravni akti

1. Krivični zakon Hrvatske, "Narodne novine"., br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/ 17 , 118/18, 126/19 i 84/21.,
2. Krivični zakon Republike Srpske, ("Sl. glsnik RS"., br. 64/17, 104/18- odluka US, 15/21 i 89/21).,
3. Krivični zakon Srbije, ("Sl. glasnik RS"., br. 85/2005, 88/2005- ispr., 107/2005- ispr., 72/ 2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.,

4. Strafgesetzbuch-StGB, dostupno na: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#p0260,
5. Strafprozeßordnung-StPO, dostupno na: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html,
6. Zakon o krivičnom postupku Hrvatske, ("Narodne novine", br. 152/08, 76/09, 80/11, 121
7. 3/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20 i 80/22).,
8. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, ("Sl. glasnik RS", 53/2012, 91/2017, 66/ 2018 i 15/2021).,
9. Zakon o krivičnom postupku Srbije, ("Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - odluka US i 62/2021 - odluka US.,
10. Zakon o zaštiti od nasilja-Gewaltschutzgesetz-(GewSchG), dostupno na: <https://www.gesetze-im-internet.de/gewschg/BJNR351310001.html>.

Internet

1. Preuzimanje krivičnog gonjenja od strane oštećenog, dostupno na: <https://www.pravni.portal.com/preuzimanje-krivicnog-gonjenja-od-strane-ostecenog/>,
2. Pravo žrtve da podnese prijedlog za progon i privatnu tužbu, da sudjeluje u postupku kao oštećenik, da bude obaviještena o odbacivanju kaznene prijave ili odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo da preuzme kazneni progon, dostupno na: <https://mpu.gov.hr/print.aspx?id=24857&url=print>.

SUBSIDIARY CLAIM AND PROPOSAL OF THE DAMAGED PERSON FOR CRIMINAL PROSECUTION - COMPARATIVE LEGAL REVIEW

Amar Lukavačkić, MA

PhD student at the Faculty of Law, University of Tuzla

e-mail: amarlukavackic@gmail.com

SUMMARY

The subsidiary claim is a very powerful legal tool in the hands of the injured party and a corrective to the work of the public prosecutor in order to legally and properly make decisions regarding the initiation of criminal prosecution. The injured party's proposal for criminal prosecution is a procedural prerequisite without which criminal proceedings cannot be initiated for those criminal acts that primarily affect his personal interest, and only then the public interest. In Bosnia and Herzegovina, after the reform of the criminal procedural legislation in 2003, the position of the injured party aggravated, because his rights were significantly reduced, which especially refers to his possibility to participate in criminal proceedings as a subsidiary prosecutor. In the meantime, a proposal for criminal prosecution and the possibility of the injured party to participate in the proceedings as a subsidiary prosecutor were introduced in the Republic of Srpska, but only after the indictment has been confirmed. In contrast, in the Federation of Bosnia and Herzegovina and Brčko District of Bosnia and Herzegovina, the public prosecutor is the only authorized prosecutor, while the injured party has a complaint at his disposal, as a much weaker legal remedy compared to the subsidiary claim, which he submits to the prosecutor's office. For the purposes of this work, the author mainly used the normative and comparative method to evaluate the relevant provisions for the two institutes in certain countries, and at the end he gives a critical review of the domestic legislation and de lege ferenda proposals in order to improve the position of the injured party.

Key words: injured party, subsidiary claim, proposal for criminal prosecution, comparative legal analysis